

Tak for sparket i sjælen, Bertel Haarder

Foto: Johannes Jansson via Wikimedia Commons

STEEN BECK

31.10.2025

BØGER // ANMELDELSE – Bertel Haarder har med *Sjælespark* skrevet en virkelig læseværdig bog, hvor hovedtesen er, at tabet af en kristen orientering har gjort vores sprog og evne til at forholde os til tilværelsens dybere aspekter såsom synd, skyld, skam, samvittighed og personligt ansvar fattigere, skriver Steen Beck.

Sjælespark – om ånd og magt, sorg og sejr, politik og pjank

Forfatter: Bertel Haarder

Forlag: Gyldendal

Udkom d. 30. september 2025.

Bertel Haarder er en legende i dansk politik: Han var i flere omgange undervisningsminister og har også besiddet andre ministerier. Han er en af den slags politikere, der desværre ikke er så mange tilbage af: Siden 1980'erne, hvor han trådte ind på den politiske scene, har han med markante synspunkter blandet sig i diverse idedebatter med markante synspunkter. Det er nok ikke tilfældigt, at man på omslaget af den 81-årige politikers nye bog, *Sjælespark – om ånd og magt, sorg og sejr, politik*

og pjank, kan læse, at han først og fremmest forstår sig selv som højskolemand (hvad han da også var i sine unge år) og ikke som tidligere folketingspolitiker.

Socialliberalisten Bertel Haarder

Bertel Haarder har meninger om mange ting, og på bogens 171 sider går det over stok og sten på underholdende og sine steder også bevægende vis. Haarder skriver bl.a. om europæisk politik og historie, diverse woketemaer, indvandring og danskhed, litteratur og kanon, nutidens spin-mani, sekularisering og kristendom, dødshjælp og kapitalismens velsignelser (godt at nogle tjener mange penge) og uhyrligheder (ikke godt at nogle bliver for griske).

BERTEL HAARDE

SJÆLESPARK

OM ÅND OG MAGT, SORG OG SEJR,

Det lyder måske alt sammen en smule ufokuseret, men på underfundig vis er det faktisk lykkedes forfatteren at skrive en bog, der hænger godt sammen. Det skyldes først og fremmest, at Bertel Haarder til stadighed henviser til et særligt syn på menneske og samfund, som han kalder socialliberalistisk.

Det kan nok ikke komme bag på nogen, at Haarder som mangeårig ledende skikkelse i partiet Venstre er liberalist. Han hylder det private erhvervsliv og markedsøkonomien, og han er arg modstander af den socialdemokratiske stat med dens regelrytteri og statslige formynderi, som skaber en grasserende offermentalitet i befolkningen og truer civilsamfundets autonomi.

“**Problemet med Haarder er imidlertid, at han dengang som nu kun forholdt sig til den ene halvdel af problemstillingen**”

Det sociale i Haarders liberalisme – hans socialliberalisme – kommer til udtryk i tanker om fællesskabet, næstekærligheden og tilliden som et ordentligt samfunds umistelige fundament. Fællesskaberne fylder faktisk en hel del i bogen, og det gælder både fællesskabet i familien, foreningslivets små fællesskaber, danskheden i en afmålt og ikke synderlig skinger version, det nordiske samarbejde og tanken om Europa.

Bertel Haarder bruger ikke selv termerne, men for mig at se er det tydeligt, at han hylder et positivt frihedsideal, som orienterer sig mod friheden til at eksistere sammen med andre, mens han forholder sig kritisk til et negativt frihedsideal, som betoner det enkelte individs ret til at søge lykken uafhængig af andre.

Kapitlerne om den umoralske liberalisme med dens pengegriske og manglende udsyn mod helheden understreger den socialliberalistiske etos hos forfatteren, og der er en tydelig kant mod den form for liberalisme, der hyldes hos et parti som Liberal Alliance, som i højere grad læner sig op ad det negative frihedsbegreb. Haarder langer også kontant ud efter de former for indadvendt og selvforherligende nationalisme, man finder hos Dansk Folkeparti og diverse nationalkonservative stemmer i den ganske verden, ikke mindst Donald Trump og hans autoritære venner i ind- og udland.

Ånd og materie

Haarder er – og det bemærker han selv flere gange – først og fremmest moralist. Det er ikke ham, man skal gå til, hvis man vil tale om en kontanthjælpsreform, der underminerer mange familiers overskud til at komme i nærheden af åndeligt overskud. Bertel Haarder blander sig heller ikke – hvad han med sin mangeårige interesse for uddannelse jo godt kunne have gjort – for de aktuelle universitetsreformer, som er godt i gang med at underminere humaniora og dermed det fokus på det åndelige og 'usynlige' i vores ideverden, som han ellers gør en stor dyd ud af at promovere.

I den forstand kan man kritisk sige, at Haarders bog er et opråb til hin enkelte, men at den frihed og ånd, han forsvarer, er knyttet til tankens kraft og dermed går glip af en egentlig forståelse af de politiske og samfundsmæssige processer, som underminerer alt det, han kæmper for.

Eller for nu at formulere sagerne mere kontant: Der er, som gode gamle Karl Marx sagde, en sammenhæng mellem ånd og materie, basis og overbygning, og man behøver altså ikke at være dogmatisk marxist for at mene, at ånden udfolder sig på bestemte sociale og historiske præmisser, om end den, altså ånden, så sandelig også kan flytte på disse præmisser og skabe den helt nødvendige fornemmelse for alt det, der ikke kan reduceres til politiske kategorier.

Sekulariseringen

Hovedtesen i *Sjælespark* er, at tabet af en kristen orientering, dvs. sekulariseringen, har gjort vores sprog og evne til at forholde os til tilværelsens dybere aspekter såsom synd, skyld, skam, samvittighed og personligt ansvar fattigere. Det er egentlig ikke, fordi Haarder taler i en fasttømret og dogmatisk kristendoms navn, og han kalder åbenhjerteligt sig selv for en kulturkristen med en lille tro og en stor tvivl.

Ikke desto mindre ser han det kristne sprog som kongevejen til at tale om tilværelsens store spørgsmål såsom tillid, ondskab, kærlighed og tilgivelse. Disse fænomener opfatter han som udtryk for 'ånd', dvs. alt det, der dybest set binder os sammen og skaber de fællesskaber, som han i sin bog er optaget af. "Ånd er usynlige bånd", skriver han – og det er en meget smuk tanke, som betoner åndens evne til at bygge bro, ikke bare mellem mennesker, men også mellem menneske og Gud.

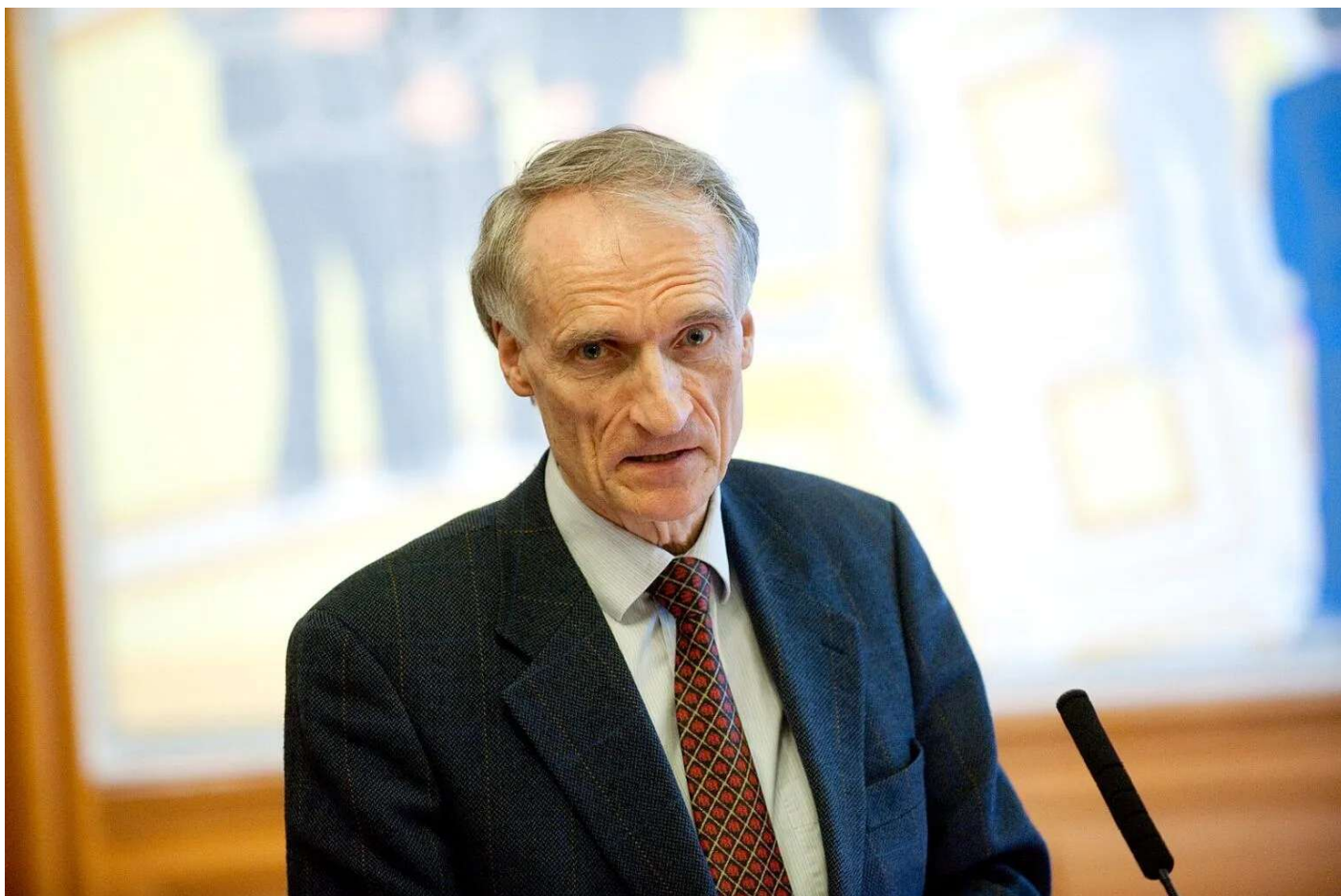

Foto: Johannes Jansson via Wikimedia Commons

Personligt er jeg enig med Haarder i, at sekulariseringen har skabt tanker og ideer om mennesket, som har ført til meningstab og eksistentiel hjemløshed, og når han kalder sig selv et menneske med en lille tro og en stor tvivl, taler han sandsynligvis på vegne af mange danskere, som nok er kulturkristne, men har det svært med de dybere teologiske dogmer.

Her tror jeg dog, at vi må være opmærksomme på den førnævnte sammenhæng mellem 'ånd' og 'samfund': Sagen er jo, at sekulariseringen ikke bare er en følge af beslutninger, vi har taget, dårlig tænkning eller manglende opmærksomhed.

Sekulariseringen, som finder sted overalt i verden, hænger dybt sammen med en modernitet, hvor vi er udleveret et individuelt identitetsarbejde i et samfund uden nøjsomhedssamfundets patriarkalske og kirkelige overhøjhed og en accelererende kapitalistisk markedsøkonomi, som konsekvent underminerer civilsamfundets funktionsduelighed.

Hvor sympatisk Haarders aristoteliske dydsetik end er, bevæger han sig konstant på grænsen til en påkaldelse af en kultur, som ikke længere eksisterer, og som mange unge mennesker slet ikke kender til eksistensen af. Helt i tidens ånd vælger Haarder, som jo også er et fuldblodsmoderne menneske, at knytte den åndelige sfære tæt til fællesskabet for ikke at sige højskolefællesskabet, og det er ok med mig.

Men vil man tale om en tidssvarende kristendom og tro, skulle man måske hellere gå K.E. Løgstrups skabelsesteologiske vej med dens forestillinger om mennesket som et skabt væsen – så kunne man i samme ombæring knytte en kristen åndelighed til et nyt natursyn, som der i den grad er brug for, men som Haarder faktisk slet ikke kommer ind på, måske fordi han på god gammeldags humanistisk og menneskecentreret manér er optaget af menneskers forhold til hinanden og glemmer, at vi befinder os i en situation, hvor bevidstheden om mennesket i og overfor naturen presser sig på som den afgørende og livsvigtig problemstilling.

Haarder og skolen

Bertel Haarder var undervisningsminister i mange år og i hele to perioder. I mit liv som gymnasielærer og senere gymnasieforsker har han i perioder fyldt meget, og mit forhold til skolepolitikeren og -debattøren Haarder har altid været ambivalent – og denne ambivalens er ikke blevet mindre efter at have læst *Sjælespark*.

Foto: Johannes Jansson via Wikimedia Commons

Siden Haarder trådte frem på den politiske scene, har han harceleret mod venstreorienterede lærere, reformpædagogik osv., og det gør han også i *Sjælespark*, hvor den elevcentrerede pædagogik anklages for at være kulturløs og kundskabsunderminerende. Han har bestemt en pointe, for der blev vitterlig sagt

meget vås i de år, hvor tværfaglighed og samfundsrelevans var på dagsordenen for mange unge lærere, der var optaget af fagkritik og kapitalismekritik.

Problemet med Haarder er imidlertid, at han dengang som nu kun forholdt sig til den ene halvdel af problemstillingen. Der var vitterlig brug for nye arbejdsformer og orienteringspunkter i undervisningen fra 1970'erne og frem, hvor gymnasiet ekspanderede på nærmest revolutionær vis.

“Men ånd kender ikke til nationale grænser, og når jeg møder den skingre nationalpatos garneret med en mærkelig form for 'dansk' kristendom, som Haarder heldigvis holder sig nogenlunde fri for, bliver jeg ærligt talt vred

Hans forsvar for en undervisning, hvor eleverne ser sig selv i en større national og kulturel sammenhæng kan jeg egentlig ikke have noget imod, men der mangler ligesom noget, nemlig en tilføjelse der understreger, at historien også er noget, vi skal forholde os kritisk til. Haarders tilgang til historie- og danskfaget har for mig at se altid været en kende for identitetspolitisk, hvilket egentlig er lidt underligt at skrive om en mand, der sandsynligvis ikke er fan af ordet identitetspolitik med alle dets associationer til wokekulturen, som han ikke har noget godt at skrive om.

Haarder er i lighed med forfatteren til denne anmeldelse en stor fan af K.E. Løgstrup. Løgstrup skriver følgende i *Solidaritet og kærlighed*: Vil man ”ikke lade der være rum for andre opfattelser ved siden af ens egen, går der fordærv i det at gå ind for et standpunkt. Forbenet fornægter man at udsætte sin mening for prøvelse. Anmassende triumferer man uden at have kæmpet”.

Løgstrups kloge ord handler ikke kun om, at vi skal være uenige på en skikkelig måde (hvilket Haarder i en god diskussion af demokratibegrebet citerer ham for), men også, at vi bliver nødt til at lytte til hinanden, ikke mindst til dem, vi er uenige med, for det kunne jo hænde, at vi selv nok har en pointe, men kan have godt af at få den forfinet med flere nuancer.

Den ægte samtales kunst kunne både Haarder og hans modstandere i skoleverdenen have praktiseret bedre i 1980'erne Set fra min udsigtspost som uddannelsesforsker roder vi fortsat rundt i diskussioner om forholdet mellem pædagogik til tiden og behovet for en synlig lærerautoritet, som der aldrig blev fundet holdbare løsninger på i en tid, hvor Haarder og hans modstandere med hver deres skyklap på det ene øje mente, at de hver for sig så det hele.

Det ånds-svage begreb åndelig oprustning

Haarder nævner med en vis sympati ordet åndelig oprustning, og det giver vel i en vis forstand mening at se hans bog som et bidrag til en sådan oprustning. Selv bryder jeg mig ikke om begrebet. Som om ånd rimer på oprustning, der som militærbegreb nærmest pr. definition er forbundet med marcherende soldater, kadaverdisciplin, død og ødelæggelse.

Jeg synes slet ikke, at Haarders sympatiske refleksioner fortjener at blive besmudset af så ånds-svagt et begreb, selvom jeg jo godt kan forstå, at der i den haarderske idebank gemmer sig såvel fædrelandskærlighed som danskhedsdyrkelse a la højskolebevægelsen.

Men ånd kender ikke til nationale grænser, og når jeg møder den skingre nationalpatos garneret med en mærkelig form for 'dansk' kristendom, som Haarder heldigvis holder sig nogenlunde fri for, bliver jeg ærligt talt vred. Jeg siger nej tak til at få begrænset min 'urene' identitet som dansker, europæer og verdensborger, og jeg får lyst til med Søren Kierkegaard at slå fast, at kristenheden, dvs. de former for kristendom og 'ånd', der knytter sig til nation, kirke og menighed, kort sagt fællesskabet, ikke er helt det samme som kristendom, dvs. den radikale tilgang til menneskelivet, som Jesus forkyndte, og som ikke kender til landegrænser.

Spørgsmålet er, om Haarders forsvar for kristenheden på den lidt længere bane kan klare sig uden mere alvorlige samtaler om kristendommen – men det er selvfølgelig vel meget at forlange af en debatbog, selvom han jo selv er ude om, at hans tanker er så interessante, at man får lyst til at tænke videre.

Så tak for sparket i sjælen, Bertel Haarder. Du har skrevet (endnu) en bog, som i den grad er værd at læse!

[Klik dig videre til mange flere boganmeldelser her.](#)

Bertel Haarder

gyldendal

POV Weekend

steen beck

STEEN BECK

Steen Beck er forfatter, litterat og uddannelsesforsker. Han er lektor emeritus ved Syddansk Universitet og lektor ved Institut for Læring, Grønlands Universitet, og har et stort forfatterskab om uddannelse, litteratur og kulturhistorie bag sig.

POV Overblik